

ВІДГУК

офіційного опонента про дисертаційну роботу

Мірошніченко Ірини Григорівни

«Стислий текст в українському масмедійному дискурсі»,

подану до захисту на здобуття наукового ступеня

кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 – українська мова

(Дніпро, 2020. 275 с.)

У сучасній лінгвістиці пріоритетною є проблематика, пов'язана з дослідженням системи засобів масової інформації, яка зазнала кардинальних змін наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. у зв'язку з динамічним розвитком інформаційних і комп'ютерних технологій. Тому тема дисертаційної праці Ірини Григорівни Мірошніченко «Стислий текст в українському масмедійному дискурсі» заслуговує на цілковите схвалення. Актуальність запропонованого дослідження зумовлена потребою комплексного вивчення стислих текстів українського масмедійного дискурсу як суспільно значущої комунікативної одиниці.

Цінність наукової розвідки полягає у вивченні граматичних і стилістичних особливостей, прагматичної спрямованості стислого масмедійного тексту (СМТ).

Слід відзначити зв'язок дисертаційної роботи з науковою проблематикою кафедри перекладу та лінгвістичної підготовки іноземців Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара «Антропоцентричний фактор у дослідженнях сучасних германських та слов'янських мов в аспекті перекладознавства» (державний реєстраційний номер №0119U100069).

Дослідниця поставила за мету описати й узагальнити лінгвістичні особливості стислих текстів українського масмедійного дискурсу, які є поширеною одиницею сучасної комунікації завдяки короткому обсягові,

швидкому запам'ятовуванню, візуальній і когнітивній атрактивності. Для реалізації цієї мети було визначено достатній для кандидатської дисертації комплекс теоретичних і практичних завдань, а саме: охарактеризувати масмедійний дискурс у сучасній дискурсивній матриці української мови; висвітлити теоретичне підґрунтя наукового дослідження стислих текстів у царині сучасного мовознавства; визначити роль і вияви видів мовної компресії в побудові стислих текстів; описати лінгвальні засоби (словотвірні, лексичні, морфологічні, синтаксичні, семантичні, графічні, стилістичні), використовувані в стислих українськомовних медійних текстах для скорочення структури й конденсації інформації; виявити специфічні властивості стислих текстів українського масмедійного дискурсу: характеристику структури, мультимодальну інтеграцію, навмисне (цілеспрямоване) порушення мовних норм та ін. Ці важливі різноаспектні завдання дисертантка успішно виконала.

Достовірність отриманих результатів та висновків забезпечило використання загальнонаукових (емпіричний і компаративний методи, методи дедукції й індукції тощо) та лінгвістичних методів (дескриптивний метод, компонентний аналіз тощо).

Дослідниця доклала багато зусиль і наполегливості, щоб дібрати та систематизувати значний фактичний матеріал (2320 українськомовних стислих текстів масмедіа з різних каналів поширення засобів масової інформації, зокрема з газет, часописів, інтернет-видань, соціальних мереж та ін.), що сприяло чіткій аргументації авторських положень, підкріплених численними ілюстраціями.

Безсумнівним здобутком Ірини Григорівни Мірошніченко є те, що вона вперше у вітчизняній науці дослідила стислі тексти українськомовного масмедійного дискурсу, їхні концептуальні текстові характеристики, лінгвальні й функційні особливості; з'ясувала та скласифікувала засоби досягнення стислості на різних рівнях мови; виявила модифікації структури

стислого медійного тексту; запропонувала ввести до обігу термінологічної сфери медіалінгвістики термін *медіасервісний текст*.

Заслуговує на схвалення теоретична частина роботи (перший розділ «Стислий масмедійний текст у теоретичному висвітленні»), у якій чітко окреслено вихідні позиції автора, зокрема узагальнено результати дослідження масмедійного дискурсу в дискурсивній матриці української мови, проаналізовано становлення стислого медійного тексту як наукової проблеми лінгвістики, витлумачено мовну компресію як фундаментальний чинник стислого тексту та ін. Стислі тексти, що з'явилися внаслідок реалізації законів економії мови та прагнення людини спростити процес розповсюдження інформації, за спостереженнями дослідниці, використовують компресію на всіх рівнях – графемному, морфологічному, синтаксичному, стилістичному та ін. (с. 78).

Вагомим і цінним здобутком дисертантки є другий розділ «Лінгвістичні засоби створення стислих текстів українських масмедіа», у якому проаналізовано словотвірні способи й лексичну палітру, властиву стислим масмедійним текстам українськомовного дискурсу, та їхню компресивну значущість; з'ясовано роль граматичних компонентів у зменшенні кількісних показників тексту; витлумачено імпліцитні конструкції як чинники ущільнення інформації; визначено графічні засоби як лаконізатори стислого медійного тексту; розглянуто потенціал тропів і стилістичних фігур у згорненні структури та обсягу СМТ.

Аналіз фактичного матеріалу засвідчив, що значний компресивний потенціал у СМТ мають словотвірні засоби (різні види композитів, складноскорочені слова, універбати, абрєвіація, усічення, телескопізми, субстантивація), які сприяють стисненню формальної структури мовної одиниці й конденсації смислів поширених словосполучень в один семантично багатий універбат (с. 150).

Ґрунтовний опис засобів лексичної компресії дав підстави Ірині Григорівні Мірошниченко зарахувати до найпоширеніших із них адаптовані й неадаптовані запозичення та їхні деривати, приміром: *онлайн-конференція*, *wi-fi*, *call-центр*, *Brexit* – с. 89–91); фразеологізми різного походження, зокрема модифіковані (с. 91–96); терміни, професіоналізми, просторічні та сленгові лексеми (с. 96–99).

Звертаємо увагу на детальну характеристику графічних засобів для згорнення структури тексту (с. 131–136) та найуживаніших тропів і стилістичних фігур, за допомогою яких досягають посиленої семантичної компресії (с. 136–149).

Вирізняємо також як важливе досягнення дисертантки третій розділ «Специфічні властивості стислих текстів українського масмедійного дискурсу», у якому досліджено визначальні характеристики СМТ, витлумачено термін «мультимодальність» та висвітлено її роль у згорненні структури тексту, визначено репрезентацію СМТ у жанровому аспекті, розкрито їхні особливості на телебаченні та в інтернетній мережі, проаналізовано й доповнено види їхніх функцій за прагматичним призначенням, запропоновано термін «медіасервісний текст».

На значному фактичному матеріалі дослідниця переконливо доводить, що мультимодальність – одна з провідних характеристик сучасних медійних текстів, яка заснована на інтеграції різних модусів для створення семантично багатих і водночас структурно коротких повідомлень (с. 176).

За спостереженнями І. Г. Мірошниченко, для українського масмедійного дискурсу характерне цілеспрямоване порушення граматичних, пунктуаційних і стилістичних норм, що стає запорукою лаконічного подання матеріалу та атрактивності його для споживача інформації (с. 212–213).

Заслуговує на увагу, що до традиційної класифікації жанрів медіатекстів за трьома групами: аналітичні, інформаційні й художньо-публіцистичні (Н. Д. Арутюнова, Д. Х. Баранник, Ф. С. Бацевич,

В. Й. Здоровега та ін.) додано рекламні, розважальні та інтернет-жанри, які стали невід'ємною частиною сучасного масмедійного дискурсу.

Варто наголосити й на введенні до обігу термінологічної сфери медіалінгвістики терміна *медіасервісний текст*. До медіасервісних текстів дисертантка зараховує номінативно-репрезентативні тексти (текст-візитівка, назви рубрик, сторінок, імена ведучих тощо); акцентуаційні тексти (цитата, ключова ідея тощо); тексти-навігатори.

Висновки до розділів і до всієї наукової роботи глибокі, аргументовані, повністю відповідають матеріалу дисертації.

Наголошуючи на актуальності й новизні дисертаційної праці, а також акцентуючи на важливості отриманих результатів, узагальнень і висновків, висловимо деякі міркування, що, на нашу думку, спонукатимуть до дискусії.

1. У підрозділі 1.1, де дисертантка узагальнює результати дослідження масмедійного дискурсу (с. 34–37), слід було б приділити більше уваги його типології в зарубіжному й вітчизняному мовознавстві.

Аналізуючи сучасні класифікації масмедійного дискурсу, авторці варто було б детальніше схарактеризувати усний і писемний різновиди, які різняться залежно від каналу передавання інформації: в усному дискурсі переважає акустичний канал, у писемному – візуальний. Однак саме усний дискурс є базовою формою існування мови, а писемний дискурс – похідною від нього. На нашу думку, це сприяло б більш переконливому твердженню, що медіадискурс є особливим різновидом дискурсу.

2. Бажано було б відзначити той факт, що медіатекст – це базова категорія медіалінгвістики. Текст (у традиційному розумінні) значно розширює свої межі всередині масмедійного простору, виходить за рамки вербального рівня, стає не тільки послідовністю слів, а й ланцюжком знаків будь-яких інших семіотичних систем – графічних, звукових і под., що свідчить про мультимодальність медіатексту.

3. Варто було б акцентувати увагу на тому, що медіатекст – це складна динамічна одиниця вищого рівня, до структури якої входять одиниці не тільки вербального рівня (медіатекст може містити графічне зображення, відеоряд, аудіоматеріал та ін.), що згодом впливає на формування картини світу людини, представленої різними каналами медіа (друкована преса, радіо, телебачення, інтернетна мережа) й медійними жанрами: інтерв'ю, рекламний текст тощо. Доречно було б проаналізувати цю особливість медіатекстів у підрозділі 3.3 (с. 177–183).

4. Відомо, що існують різні визначення та класифікації дискурсу, але більшість лінгвістів сходяться на думці в тому, що однією з його ознак є експресивність, і виділяють окремим підтипом таке поняття, як «експресивний дискурс». Бажано було б дізнатися, якої думки з цього приводу дотримується здобувачка.

5. У III розділі дисертантка ретельно й компетентно досліджує специфічні особливості стислих текстів українського масмедійного дискурсу: визначає види скороченої структури, характеризує жанрові різновиди стислих медіатекстів, описує їхню мультимодальну основу, пропонує класифікацію СМТ за прагматичними функціями.

Однак, розглядаючи інтердискурсивність – одну з дистинктивних особливостей масмедійного дискурсу (с. 47, підрозділ 1.1), авторка не аналізує її як специфічну рису стислих медіатекстів, хоча, як видно з тексту наукової праці (розділ II), їм властива й така особливість. На нашу думку, дослідження інтердискурсивності стислих медіатекстів додало б ваги результатам наукових пошуків.

Висловлені зауваження й побажання, звичайно, не применшують науково-практичного значення рецензованої праці, не стосуються її принципів засад, які є науково виваженими, переконливо аргументованими, підкріпленними значним фактичним матеріалом.

Дисертаційна праця, у якій запропоновано комплексне вивчення стислих текстів українського масмедійного дискурсу – самостійне, науково вагоме дослідження актуальної мовознавчої проблеми. Отримані висновки й узагальнення сприятимуть глибшому вивченню проблем дискурсивної парадигми лінгвістичного знання, вирішенню сучасних питань теорії та аналізу тексту й дискурсу, розширенню уявлень наукової спільноти про підходи до стиснення тексту та безпосередньо про стислий текст у масмедіа.

Дисертація має безперечне практичне значення, основні її положення можна використати в лекційних і практичних курсах зі стилістики сучасної української мови, інтерпретації тексту, теорії комунікації й когнітивної лінгвістики. Результати дослідження матимуть практичну цінність під час викладання курсів з основ творчої діяльності журналіста.

Теоретичні положення дисертації достатньо апробовані, що засвідчують доповіді, виголошені на міжнародних науково-практичних конференціях не тільки в Україні (м. Вінниця, м. Київ, м. Львів, м. Одеса, м. Харків та ін.), а й за її межами (м. Мінськ, Республіка Білорусь; м. Люблін, Республіка Польща), 24 одноосібно друквані праці, із-поміж яких 12 статей у фахових наукових виданнях України, 1 стаття в закордонному періодичному виданні.

Автореферат дисертації повною мірою відбиває загальну концепцію наукової розвідки, основні теоретичні положення й практичні результати, одержані під час дослідження.

На підставі зазначеного вище вважаємо, що дисертаційна праця «Стислий текст в українському масмедійному дискурсі» за одержаними теоретичними й практичними результатами, їхньою апробацією, рівнем виконання цілком відповідає вимогам п. 9 – 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 зі змінами, затвердженими Постановами Кабінету

Міністрів України від 19 серпня 2015 р. № 656 та від 30 грудня 2015 р. № 1159, а її автор – Мірошніченко Ірина Григорівна – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 – українська мова.

Офіційний опонент –
доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри української,
іноземних мов та перекладу
Вищого навчального закладу Укоопспілки
«Полтавський університет
економіки і торгівлі»

Н. М. Бобух

